

Les castanyoles

per Vicenç Ribas i Cabedo

Plovisquejava. La foscor s'apoderava de l'interior de la cambra. Bernal Antunes seguia passejant i gesticulant, carregat de nervis, per davant de la finestra. Continuava el seu monòleg:

—O modelo falhou, não tenho dúvidas. É mais do que óbvio. Podemos dar-lhe os nomes que quiser-mos, socialismo científico, socialismo real, más os factos estão aí, a prová-lo claramente: o modelo real falhou; más penso que o ideal nao morre. A nossa resposta sera sempre a mesma: um seco e definitivo não.

Aquell mes de maig de 1976, Bernal Antunes, bon amic d'en Xico, estava passant uns dies a la finca de Caçapava i, excitat pels esdeveniments polítics a Portugal, començava a pensar de forma seriosa en situar la seva residència al Brasil. Col·laborador del general Saraiva de Carvalho des dels inicis de la seva activitat política, no li agradava gens com anaven les coses per Lisboa. Canviar d'aires i establir-se a la zona de Rio Grande do Sul o potser a São Paulo seria el començament d'una nova vida.

En Bernal era un bon al·lot, però quan xerrava de segons què, s'excitava i la vehemència amb la qual ruixava els incauts oïdors de torn, aconseguia deixar baldat al més estoic. En Xico començava a arrufar el nas i arrugar el front. Va ser quan feia ganyotes que els ulls es fixaren en les castanyoles penjades al costat de l'armari i prop de la porta del dormitori. La seva cara es trasbalsà i les faccions adquiriren uns sobtats trets d'esbalaïment. Si l'obscuritat no distorsionava la visió, les castanyoles tornaven a regalimar. S'aixecà de la cadira i, sense tornar a mirar les castanyoles, s'acostà al seu amic mentre improvisava un seguit d'excuses: aquella tarda havia de preparar un munt de documents que demà calia dur sense més dilació a Pôrto Alegre. En Bernal tenia prou intel·ligència per adonar-se que hi ha moments en els quals hom està de més. Es deixà conduir fins al pati exterior i s'acomiadà amablement del seu company eivissenc.

Fent tentines tornà on estaven penjades les castanyoles. El degotall havia arribat baix de tot i, vora el sòcol, havia fet un bassiol. Tremolant s'ajupí i, obrint bé els ulls, comprovà que el líquid no pareixia tan dens com en les altres ocasions. D'esma apropà els dits i els untà. Allò tenia un

tacte i un color diferent i, per fi, li arribà l'olor: no era sang, era vi!

La història d'aqueixes castanyoles venia de molt lluny. En Xico Palau de Can Toni de Besora, a la vènda d'es Rubió, havia abandonat Eivissa més de quaranta anys enrere, més exactament l'estiu de 1933. En Xico, als seus divuit anys, era un bon al·lot amb molt d'èxit entre les al·lotes; tan jove com era ja havia festejat amb un parell d'elles. Tot i així la relació que va tenir els darrers mesos que residí a Eivissa amb na Margalida Tur de Can Lluquinó de la vènda d'Aubarca, va ser més que intensa. Al moment d'embarcar-se al port de Vila, camí de l'Argentina, el mar de llàgrimes que na Margalida organitzà com a comiat, gairebé deixava petit l'oceà que en Xico hauria de travessar. Ell jurà per tres voltes que l'estada allà seria ben curta i que molt prest tornaria. Els sous que duria d'Amèrica els permetrien casar-se i fer una vida com ella mereixia. Fou allí, en el precís instant en que ell enfilava l'escala per pujar a bord, que ella se li atansà i li posà les castanyoles a les seves mans, dient que eren les que el seu padrí, al cel siga, li deixà com a llegat, que les conservàs, que les tocàs de tant en tant, i que les tengués ben prop, com a senyal que pensaria en ella. Dalt el vaixell en Xico se sentí un poquet molest amb les castanyoles; ell no viatjava a Amèrica per ballar i allò, quan ja duia l'equipatge ben fermat, només era una nosa supèrflua. Costà el seu temps obrir el forrellat del bagul que portava i un altre el tancar-lo, una volta llançà les castanyoles dins.

En Xico i dos amics de Corona viatjaren fins a València; d'allí traspassaren la península fins a Càdis i després d'una accidentada navegació arribaren a Buenos Aires. Els coroners van romandre a la capital argentina, però ell va seguir fins a Famaillá, poble no gaire lluny de San Miguel de Tucumán. Allí feia dos anys que hi vivia el seu cosí Pep, a més d'un bon nombre d'eivissencs, quasi tots josepins.

En Xico Palau va fer un seguit d'activitats professionals molt diverses abans d'estabilitzar-se econòmicament. Durant aquest temps sempre estigué a despesa, canviant molt sovent de casa. Així no és rar que no arribàs a desfer mai completament el seu bagul; anys varen passar i les castanyoles restaren amagades al seu fons.

Un lustre hagué de transcórrer ans que no tengués un petit capital per muntar casa pròpia. Això succeí quan va arribar a ser apoderat de la principal funerària de Famaillá. Fou aleshores que, al decorar la seva llar, penjà les castanyoles al rebedor.

En aquestos primers anys per Argentina la correspondència amb na Margalida va ser bastant regular. Ella sempre demanava quan tornaria a Eivissa i ell sempre deia que cada volta faltava més poc temps; una mica més de sous i de retorn a Eivissa. La cosa certa era que per terres americanes es trobaven moltes dones belles i, a més, complaents; i cada volta s'oblidava més de na Margalida.

Va ser per la primavera de l'any 1944 que per primera vegada va rajar sang de les castanyoles. Per aquell temps ell ja vivia amb n'Araceli Bermúdez, però encara no s'havien casat. N'Araceli era una extravagant uruguaiana, filla d'un milionari, que havia tornat d'un llarg viatge pel Carib i ho havia fet per la carretera Panamericana. Això sí: el destí va voler que la caravana de vehicles que duia cap al seu país passàs per Famaillá. Casualment conegué en Xico, s'encateïnà d'ell i allí es quedà. Quan ella s'instal·là a la casa ho va fer amb tot el seu seguici. L'acompanyant més pintoresca era una negra haitiana que feia de cuinera. En Xico aviat s'adonà que feia pràctiques de vodú. Amb tot això, el fet que sortís sang de les castanyoles fins i tot l'arribà a trobar natural.

L'estiu d'aquell any el seu cosí Pep, encara que reiteradament hom li desaconsellà travessar l'Atlàntic, decidí viatjar a Eivissa per veure amics i parents. Passat un temps tornaria amb més gent per ser ajudat en els seus negocis, els quals anaven cada volta més bé. Així ho féu al considerar que la ruta a seguir no era perillosa, tot i que la Guerra Mundial encara continuava amb gran virulència. Cinc mesos més tard tornà a Famaillà juntament amb tres joves josespins.

Entre les moltes noves que portà per a la colònia eivissenca, comunicà al seu cosí Xico que na Margalida havia tengut, la passada tardor, com un atac de feridura, segons semblava víctima de l'enyor d'ell. Ara, però, ja s'havia refet completament. En Pep s'havia guardat molt de fer menció de la seva relació amb n'Araceli i abundà en afirmar, tal com l'instruí el seu cosí, que en Xico estava frisós per tornar a l'illa.

Tengueren que passar un munt d'anys per a que en Xico copsàs una relació inquietant: tardor a Eivissa, primavera a Famaillá; atac de feridura per un cap i castanyoles sagnants per l'altre. Tot això començà a lligar-ho la segona volta que aparegué sang rere les castanyoles. Per llavò ja vivia a la capital del Paraguai. S'havia casat i divorciat de n'Araceli Bermúdez i havia compartit la seva llar successivament amb Inés Avellaneda, Soledad Belgrano, Mercedes Frondizi i en aquell moment convivia amb Encarnación Alsogaray. En tots aquestos anys na Margalida no deixava d'escriure quatre o cinc cartes cada mes. En Xico, per la seva banda, va anar canviant d'una carta al mes a una cada dos mesos..., fins que no feia altra cosa que felicitar per Nadal. Quan les castanyoles vessaren sang per damunt la calaixera de fusta noble que tenia a la cambra de convidats de l'apartament d'Asunción, en Xico començà a rumiar pensant el pitjor. Unes setmanes més tard, després d'una llarga temporada sense cartes de na Margalida, en rebé una del seu germà. Amb poques paraules li contava que, havent passat uns dies molt decaiguda i quasi sense menjar, havia intentat suïcidar-se. Això s'esdevingué l'any 1951. I aquesta notícia provocà a en Xico un rosec de consciència que el desassossegà profundament encara que, tot s'ha de dir, per poc temps. Tanmateix, per uns mesos, augmentà el ritme de les cartes de na Margalida. La primera que envià, després de saber el seu estat, fou redactada d'una manera molt acurada; encara que, no importa dir-ho, plena de mentides.

Ara, a la finca de Caçapava, on vivia amb na Sònia Guimaraens, fou de sobte conscient que feia molt de temps que no escrivia a na Margalida; però, aleshores s'adonà també que tal vegada en feia més que no rebia carta d'ella. El cert era que volia, de feia anys, desempallegar-se d'aquelles castanyoles. Les agafà, les mirà i les olrà: sí, feien olor de vi pagès. Sortí al pati i les contemplà per darrera vegada. El jardiner tenia encesa una foguera per cremar brossa. Hi llençà les castanyoles.

El mes següent li arribà una missiva del seu cosí Pep. D'ençà de la dècada passada ell havia deixat els seus negocis a l'Argentina i havia tornat definitivament a Eivissa. Entre d'altres bones notícies explicava que havia anat convidat a bodes: na Margalida, als seus seixanta-un anys, s'havia casat amb en Joan Escandell de Can Xomeu de sa vénda de Benirràs, el qual de sempre li havia anat al darrere.

VICENÇ RIBAS I CABEDO